

VOGEL SÁNDOR

## A kisebbségi jogok kérdése Ausztriában

A nemzetiségi-kisebbségi kérdés a 19. századtól máig végigkíséri Ausztria történetét. Az ország területén élő etnikai csoportokat, közösségeket az idők folyamán különböző fogalmakkal jelölték. Az Osztrák-Magyar Monarchiában a jogban a néptörzs (*Völkstamm*), a politikai életben a nemzetiség (*Nationalität*) fogalom volt használatos. A két világháború között és közvetlenül a háború után nemzeti kisebbségről (*nationale Minderheit*) beszéltek, napjaink osztrák jogalkotásában a népcsoport (*Völkgruppe*) fogalmat használják. Nyilvánvaló azonban, hogy ezek a fogalmak fedik egymást és ugyanazt a kategóriát jelölik.

A nemzeti kisebbségeket illető jogszabályok különböző történelmi korszakokban keletkeztek. Jellemző vonásuk, hogy máig érvényesek és egymást kiegészítik. Az 1867. december 21-én elfogadott alkotmányos érvényű alaptörvény (*Staatsgrundgesetz*) az állampolgárok általános jogairól (RGrBl. 1867/142) 19. cikkelye a következőképpen állapítja meg a nemzetiségek jogait:

„Az állam valamennyi néptörzse egyenlő és minden néptörzsnek elidegeníthetetlen joga van nemzetisége és nyelve megőrzésére és ápolására.

Az állam elismeri valamennyi országos nyelv (*Landessprache*) egyenjóságát az iskolákban, a hivatalokban és a nyilvános életben.

Azokban a tartományokban, amelyekben több néptörzs él, a nyilvános oktatási intézményeket úgy kell megszervezni, hogy minden néptörzs a szükséges eszközöket a saját nyelven való képzéshez megkapja, anélkül hogy kényszert alklamznának a célból, hogy egy második országos nyelvet megtanuljon.”<sup>1</sup>

Ausztria szövetségi alkotmányának 149. cikkelye szerint a fent idézett törvény az osztrák szövetségi alkotmányos jog része és az osztrák jogszok

nagy része máig érvényesnek tekinti.<sup>2</sup> A szakértők egy része azonban részben vitatja a törvény teljességének érvényességét. Egyrészt kérdésesnek tekintik, hogy a mai Ausztriában léteznek néptörzsek. Azt a tényt azonban, hogy Ausztria egyes tartományában, így Karintiában és Burgenlandban más országosan használt nyelvek is léteznek nem lehet kétségbevonni. Theodor Veiter megállapítása szerint a törvénynek csupán egy része nem használatos ma. Mégpedig a 3. bekezdés azon előírása, hogy nem lehet az állampolgárokat egy második országos nyelv megtanulására kötelezni. Ez abból következik, hogy az ország alkotmányának 8. cikkelye a német nyelvet, tekintet nélkül a nyelvi kisebbségek számára biztosított jogokra, az Osztrák Köztársaság államnyelvévé nyilvánítja. Ugyanakkor a kisebbségek mindig visszatartották azt, hogy olyan iskolákban tanuljanak, ahol a német nyelv oktatását nem biztosítják kellőképpen. Ennélfogva a német nyelv oktatását az iskolákban elő lehet írni. De ez csak azt jelenti, hogy a német nyelv idegen nyelvként való elsajátítását lehet megkövetelni, de az nem lehet az oktatás kizárólagos nyelve. Másrészt a törvény 19. cikkelyének 3. bekezdése a továbbiakban is érvényes maradt, mert előírja, hogy a néptörzseknek, azaz népcsoportoknak a saját nyelvű oktatási intézmények fenntartásához a szükséges eszközöket meg kell kapniuk.

Minden további nélkül érvényesnek tekinthető a törvény 1. és 2. bekezdése. Ezek biztosítják a néptörzsek, azaz népcsoportok (és nem csak személyek), valamint a nyelvek egyenlőségét, tehát közösségi védelmet nyújtanak. Ennek alapján a népcsoportok igényelhetik, hogy településterületükön, azaz szülőföldjükön (*Heimat*) az iskolákban, a hivatalokban és a nyilvános életben nyelvük a némettel egyenjogú legyen. Ugyanakkor a törvényből a diszkriminációmentesség is következik. Jogfelfogásában pedig támogató jellegű (*förderndes Nationalitätenrecht*), mivel nemcsak a nemzetiség és nyelv megőrzésének, hanem ápolásának jogát is biztosítja.<sup>3</sup> Ugyanakkor közvetlenül alkalmazandó, *self executing* jogszabály.

Az I. világháború után Ausztriával megkötött saint germaini államszerződés (1919. szeptember 10.) III. részének V. fejezete (66–68. cikkelyek) kisebbségvédelmi rendelkezéseket tartalmaz, melyeket a Népszövetség nemzetközi kisebbségvédelmi rendszerének részeként belefoglaltak az Ausztriával kötött békeszerződésbe (StGBI 1920/303.) Ez a fejezet a szövetségi alkotmány 149. cikkelye szerint, tekintet nélkül a Népszövetség feloszlására és a saint germaini szerződés jogérvényességének kérdésére, ma is

alkotmányos jogszabálynak számít. Ekképp tehát ez az egyetlen olyan a Népszövetség által elfogadott és az I. világháború után aláírt kisebbségvédelmi jogszabály, amely máig érvényes. Előírja az osztrák állampolgárok egyenlőségét tekintet nélkül fajukra, nyelvükre és vallásukra és bármely nyelv szabad használatát a magánéletben, a kereskedelemben, a sajtóban, valamint a nyilvános összejöveteleken. Leszögezi, hogy tekintet nélkül az államnyelv bevezetésére a nem német anyanyelvű osztrák állampolgárok számára megfelelő könnyítések kell biztosítani, hogy nyelvüket az igazságszolgáltatásban szóban és írásban használhassák (66. cikk). Előírja, hogy azoknak az osztrák állampolgároknak, akik valamely faji, nyelvi vagy vallási kisebbséghez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanabban az elbánásban kell részesülniük és ugyanazokat a garanciákat kell élvezniük, mint a többi osztrák állampolgárnak, ugyanakkor joguk van saját költségükön jótékony-sági, vallási és társadalmi intézményeket, iskolákat és más nevelési intézeteket létrehozni, igazgatni és felügyelni; ezekben pedig joguk van arra, hogy nyelvüket tetszés szerint használják (67. cikk). Ami pedig a nyilvános oktatást illeti, azokban a városokban és körzetekben, ahol tekintélyes számban laknak nem német nyelvű állampolgárok, az osztrák kormány megfelelő könnyítések fog szavatolni annak érdekében, hogy ezen állampolgárok gyermekei részére a népiskolákban biztosítsa a saját nyelvükön történő oktatást. A nevelési, vallási és jótékony-sági tevékenységek számára pedig ott, ahol faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartozó osztrák állampolgárok tekintélyes számban laknak, az állam és a községek költségvetéséből megfelelő összeget kell biztosítani (68. cikk). A saint germaini államszerződés kisebbségvédelmi cikkelyei az I. világháború után megkötött többi kisebbségvédelmi szerződéshez hasonlóan csak egyéni kisebbségvédelmet biztosítanak és nem népcsoportvédelmet. Jogfolytonosságuk azonban mindenképpen pozitívnak tekinthető.<sup>4</sup> A szerződést azonban nem követték a végrehajtását előíró belső jogszabályok.

A kisebbségek jogait biztosító következő nemzetközi jogszabály az Osztrák Államszerződés, amelyet 1955. május 15-én kötöttek a szövetséges hatalmak Ausztriával, és amely 1955. június 7-én lépett életbe, miután Ausztria, a Szovjetunió, az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország ratifikálták (BGBl. 1955/152). A kisebbségvédelmi jogszabályokat tartalmazó 7. cikkelye a szövetségi alkotmány 149. cikkelye értelmében alkotmányos jogerővel bír. A cikkely a kisebbségvédelem tárgyaként

a szlovén és a horvát kisebbséget jelöli meg. Ennek oka az volt, hogy a II. világháború után Jugoszlávia igényt támasztott Karintia egyes területeire. A nagyhatalmak ezt nem fogadták el, ellenszolgáltatásképpen Ausztriának azonban biztosítania kellett a szlovén és a horvát kisebbség jogait. Az említett 7. cikkely a következő előírásokat tartalmazza:

1. „A Karintiában, Burgenlandban és Stájerországban élő a szlovén és a horvát kisebbségekhez tartozó osztrák állampolgárok egyenlő feltételek alapján ugyanazokat a jogokat élvezik, mint minden más osztrák állampolgár, beleértve a saját szervezetek, egyesületek létrehozásához és a saját nyelvű sajtóhoz való jogot is.

2. Joguk van szlovén és horvát nyelvű elemi iskolai oktatásra és arányszámuknak megfelelő számban saját középiskolákra; ebben az összefüggésben az iskolai tanterveket felül kell vizsgálni és az iskolai tanfelügyelőségek a szlovén és a horvát iskolák részére külön szakosztályt kell létrehozni.

3. Karintia, Burgenland és Stájerország szlovén és horvát vagy vegyes lakosságú közigazgatási és bírósági körzeteiben a szlovén és a horvát nyelvet a német mellett pótlólagos (*zusätzlich*) hivatalos nyelvként ismerik el. Ezekben a körzetekben a topográfiai jellegű elnevezéseket és feliratokat németül, valamint szlovén és horvát nyelven is kiegészítik.

4. A Karintiában, Burgenlandban és Stájerországban élő szlovén és horvát kisebbséghez tartozó osztrák állampolgárok, miként a többi osztrák állampolgár, egyenlő feltételek alapján részt vesznek e területek kulturális, közigazgatási és igazságszolgáltatási szerveiben.

5. Azon szervezetek tevékenységét, amelyeknek az a célja, hogy a horvát és szlovén lakosságot jellemvonásaitól és kisebbségi jogaitól megfosszák, be kell tiltani.”<sup>5</sup>

Az idézett 7. cikkely a szlovén és horvát kisebbségekhez tartozó osztrák állampolgárokról beszél, tehát egyéni és nem kollektív jogokat véd. Egyetlen kollektív vonatkozású előírása az 5. bekezdés, amely a horvát és szlovén lakosságot védi az ellene irányuló cselekedetek ellen. Ugyanakkor szűkebb a saint germaini békeszerződésnél, mert csak a szlovén és a horvát kisebbségekre vonatkozik és nem Ausztria valamennyi kisebbségére, így a burgenlandi magyarokra sem. Végrehajtását azonban több belső jogszabály biztosította és biztosítja ma is.

Az 1959-ben a szövetségi parlament által elfogadott Karintiai kisebbségi iskolatörvény (*Minderheiten-Schulgesetz für Kärnten*, BGBl. 1959/101) rész-

letesen szabályozza a tartomány szlovén nyelvű oktatási rendszerét. Szövetségi ügynek tekinti a szlovén kisebbség rendelkezésére álló kötelező jellegű oktatást (Volks- und Hauptschulen, általános iskola 1-9. osztálya), a szlovén középiskola, a pedagógusképzés, a szlovén nyelv nem kötelező jellegű tanítását a kötelező és a középiskolákban, valamint a szlovén nyelven vagy szlovén nyelvet oktató iskolák felügyeletét (I. cikk 2. §). A karintiai kisebbségi oktatásra vonatkozó elvek törvénybefoglalása ugyancsak szövetségi ügy, míg az iskoláknak otthont adó helységek kijelölése, tehát az iskolák számszerű helységenkénti meghatározása, azaz a végrehajtás Karintia tartomány hatáskörébe tartozik (I. cikk 3. §). A törvény előírásai szerint, minden községben, ahol szlovén vagy kétnyelvű iskolák működtek az 1958/1959-es tanévben, a szlovén nyelvű oktatás fenntartható (10. §). A törvényhez fűzött 1991-es módosítás (LGBI. 1991/33) garanciát nyújt az iskolák fennállására azokban a helységekben, ahol működnek (*Schulstandortgarantie*) és lehetővé teszi ilyen iskolák létesítését egész Karintiában, ott ahol erre tartós igény van (11. §).<sup>6</sup> A törvény általános előírásként rögzíti, hogy minden tanulónak jogában áll a szlovén nyelvet oktatási nyelvként használni vagy kötelező tantárgyként tanulni, amennyiben ez törvényes képviselőjének az akaratá (I. cikk 7. §); ugyanakkor leszögezi, hogy a szlovén nyelvű oktatás nem áll ellentétben azzal, hogy a német nyelvet mint kötelező tantárgyat oktatni kell. A jogszabály szerint e törvényt a Nemzeti Tanács (képviseelőház, *Nationalrat*) képviselői legalább felének a jelenlétében és csak kétharmados többséggel lehet módosítani, kiegészíteni vagy megszüntetni (I. cikk 8. §). A törvény a kötelező oktatásban a szlovén nyelvű oktatás következő formáit írja elő: szlovén oktatási nyelvű nép- és elemi iskolák (Volks- und Hauptschulen, az általános iskolák 1-4. és 5-9. osztálya), német és szlovén nyelven oktató kétnyelvű népiskolák (Volksschulen, 1-4. osztály), melyekhez a német tannyelvű iskolákban létesített két-, német és szlovén nyelvű népiskolai osztályok és a német nyelvű népiskolai osztályokban német és szlovén oktatási, azaz kétnyelvű tagozatok is hozzáértendők, valamint a szlovén nyelv oktatására létrehozott tagozatok, amelyeket német oktatási nyelvű elemi iskolákban (Hauptschulen, 5-9. osztály) hoznak létre (III. cikk 12. §). A szlovén oktatási nyelvű nép- és elemi iskolákban (Volks- und Hauptschulen) az oktatást valamennyi lépcsőfokon szlovén nyelven kell lebonyolítani, ugyanakkor pedig a német nyelvet kötelező tantárgyként heti hat órában kell tanítani (III. cikk 15. §). A kétnyelvű népiskolákban az első három lépcsőfokon (1-3.

osztály) megközelítően egyenlő mértékben német és szlovén nyelven kell oktatni. A 4. lépcsőfoktól (osztálytól) azonban az oktatás nyelve a német, de a szlovén nyelvet heti négy órában kötelező tantárgyként kell tanítani (III. cikk 16. §). A német oktatási nyelvű iskolákban a szlovén nyelv tanítását nem kötelező tantárgyként be lehet vezetni (III. cikk 17. §). A törvény előírásokat tartalmaz az úgynevezett kiegészítő pedagógusképzésről (*ergänzende Lehrerbildung*). A szlovén és a német, valamint szlovén kétnyelvű népiskolákban tanító pedagógusok képzésére a klagenfurti pedagógusképző főiskolán kiegészítő szlovén nyelvű oktatást kell bevezetni, amelyre a tanulók önként jelentkezhetnek, ha a szlovén nyelvet megfelelő mértékben ismerik (21. §). A törvény V. cikkében előírja egy szlovén középiskola, azaz gimnázium létesítését, amelyben az oktatás nyelve valamennyi osztályban a szlovén, a német nyelvet azonban kötelező és érettségi tantárgyként oktatják (24. §). Ebbe a középiskolába csak azokat az osztrák állampolgárságú tanulókat vehetik fel, akik a szlovén nyelvet a tanulmányaik folytatásához megfelelő szinten ismerik (26. §). Az itt kiállított érettségi bizonyítvány főként az egyetemi tanulmányokhoz való hozzájutás vonatkozásában egyenértékű a német oktatási nyelvű gimnáziumok érettségi bizonyítványaiával (28. §). Egy később beiktatott módosítás értelmében 1990-ben kétnyelvű kereskedelmi főiskolát létesítettek Klagenfurtban. Az V. cikk ezenkívül előírja, hogy a német oktatási nyelvű gimnáziumokban a szlovén nyelv nem kötelező tantárgyként tanítható (30. §). Végül VI. cikkében a törvény rendelkezik az oktatás felügyeletéről, és előírja, hogy Karintia tartományi tanfelügyelőségén a szlovén vagy kétnyelvű oktatási intézményekben zajló szlovén nyelvű oktatás felügyeletének céljából külön szakosztályt kell létrehozni (31., 32. §).<sup>7</sup>

Ugyancsak 1959-ben az 1955. évi Osztrák Államszerződés végrehajtásaként szavazták meg a Karintiai igazságszolgáltatási nyelvtörvényt (*Gerichtssprachengesetz*, BGBl 1959/102). A szlovén kisebbséget érintő kilenc körzeti bíróságból csak háromra vonatkozott, és szabályai annyira szegényesek voltak, hogy csak látszatelőírásnak tekintjük. Az 1976. évi népcsoportjogi törvény életbelépésével érvényessége megszűnt.

1972-ben fogadták el a helységnévtábla törvényt (*Ortsaufzeichnungsgesetz*, BGBl. 1972/270), amely elrendelte a kétnyelvű topográfiai jelzések kifüggesztését Karintia szlovén és vegyes lakosságú területein. A kihelyezett kétnyelvű feliratokat azonban a német nyelvű többség erőszakkal eltávolította. A törvény

az 1976. évi népcsoportjogi törvény életbeléptetésével hasonlóképpen hatályát veszítette.

Ezután a kancellár létrehozta A karintiai szlovén népcsoport problémáit tanulmányozó bizottságot (*Studienkommission für Probleme der slowenischen Volksgruppe in Kärnten*), amelyet helységnévtábla bizottságnak (*Ortstafelkommission*) is neveztek. A bizottság 1975 nyaráig tevékenykedett. Nemcsak a helységnévfeliratokkal, hanem a közigazgatásban és a bíróságokon használt nyelv ügyével is foglalkozott és lényegesen hozzájárult a népcsoport-fogalom és a modern osztrák népcsoportjog kialakulásához.

A burgenlandi horvátok számára hosszú ideig csak egy kezdetleges szabályozás, az 1937. évi burgenlandi iskolatörvény 7. §-a (LGBI. Nr. 40) volt érvényes. Ez a népiskolákra vonatkozott és két iskolatípust ismert: horvát nyelven oktató iskolákat azokban az iskolai körzetekben, ahol a horvát kisebbség arányszáma megfelelő volt, és vegyes nyelvű iskolákat (*gemischt-sprachige Schulen*), ahol német és horvát nyelven oktattak. Ez a jogszabály az 1994. évi burgenlandi kisebbségi iskolatörvény (*Minderheiten Schulgesetz für das Burgenland*, BGBl. 1994/641) életbeléptetésével veszítette hatályát. Ez utóbbi törvényt a Karintiai kisebbségi iskolatörvényhez hasonlóan az 1955. évi Osztrák Államszerződés 7. cikkének végrehajtása céljából hozták meg csaknem 40 éves késedelemmel. A törvény előírásai azonban nemcsak a horvát, hanem a burgenlandi magyar kisebbségre is vonatkoznak, amely ezáltal a horvát kisebbséggel egyenlő jogokat kapott. A meglévő német és horvát, német és magyar kétnyelvű népiskolákat fenntartja és fennállásukat az illető településen garantálja (3-7. §). Ugyanakkor egész Burgenland területén lehetővé teszi, hogy tartós igény esetén további kétnyelvű népiskolákat létesítsenek, és horvát, valamint magyar oktatási nyelvű iskolák létrehozását is lehetségesnek tekinti (3-7. §). Ugyanakkor az elemi oktatás felső osztályaiban (Hauptschulen, 5-9. osztály) és a politechnikai oktatásban is tagozatokat hoz létre a kisebbségek számára. Ezekben azonban az oktatás nem kétnyelvű, csupán a kisebbségek nyelvét oktatják kötelező tantárgyként (8-11. §). Létrehoz továbbá egy általánosan képző magasabb fokú iskolát (*zweisprachige allgemeinbildende höhere Schule*), ahol az oktatás kétnyelvű (12. §). Ezzel eleget tesz az 1955. évi Osztrák Államszerződés azon előírásának, hogy a horvát és szlovén kisebbségeknek arányszámuknak megfelelően joguk van saját középiskolákra. A törvény lehetővé teszi a pedagógusképzést (13. §) a kisebbségi iskolák számára, a kisebbségi nyelvű oktatás fel-

ügyeletére pedig Burgenland tartomány tanfelügyelőségén külön szakosztályt hoz létre (15-17. §). Végül leszögezi, hogy a kisebbségi nyelvek megtanulását nyelvtanfolyamok útján azokban az iskolákban is lehetővé kell tenni, amelyekre a kisebbségi törvény különleges szabályai nem vonatkoznak (14. §).<sup>8</sup>

A karintiai és a burgenlandi kisebbségi iskolatörvénynek feladata az anyanyelvű oktatás biztosítása. Vannak azonban olyan előírásaik, amelyek kisebbségjogi szempontból kérdésessé tehetők vagy nem felelnek meg teljesen az alkotmányos előírásoknak. A burgenlandi kisebbségi iskolatörvény lehetővé teszi a tanulók számára a kétnyelvű iskolákból való kilépést. Mivel a kilépésnek közelebbi szabályozása nincs, a tanulónak a kilépésre bármikor lehetősége van. Ez pedig kisebbségpolitikai szempontból nem kívánatos. A karintiai kisebbségi iskolatörvény a népiskolák csak első három osztályában biztosítja a szlovén nyelvű oktatást, és a 4. osztálytól a szlovén nyelvet csak kötelezően oktató tanítáryként írja elő. Ez nem felel meg az 1955. évi Osztrák Államszerződésnek, amely a szlovén és horvát nyelvű elemi iskolai oktatás jogát rögzíti. A burgenlandi kisebbségi iskolatörvény nem határozza pontosan meg, hogy a kétnyelvű iskolákban milyen arányban kell német és horvát, német és magyar nyelven oktatni, ami a kisebbségek nyelvén folyó oktatást a pedagógusok jóindulatától vagy nyelvismeretétől teszi függővé.<sup>9</sup> A két említett iskolatörvény nem vonatkozik Stájerországra, holott az 1955. évi bécsi államszerződés az itt élő szlovén kisebbséget is felsorolja. Osztrák szakértők szerint a stájerországi szlovén kisebbség létszáma azonban olyan kicsi, hogy nem tekinthető népcsoportnak, csupán nyelvi kisebbségnek.<sup>10</sup> A két törvény Bécs városára sem vonatkozik, nem biztosítja tehát az itt élő horvát és magyar anyanyelvűek számára az anyanyelvű oktatást.

### *Az 1976. évi népcsoportjogi törvénytől a 2000. évi alkotmánymódosításig*

Az Ausztriában élő nemzeti kisebbségek jogait elsősorban az 1976. évi népcsoportjogi törvény tartalmazza, amely valamennyi népcsoport jogainak biztosítását írja elő. Mivel ennek az európai kisebbségvédelem szempontjából is fontos törvénynek magyar fordítása még nem látott napvilágot és róla átfogó magyar nyelvű elemzés sem készült, szükségesnek tartjuk fontosabb cikkelyeinek szó szerinti idézését.



*Az 1976. július 7-i szövetségi törvény az Ausztriában élő népcsoportok jogállásáról (Bundesgesetz vom 7. Juli 1976 über die Rechtsstellung von Volksgruppen in Österreich, BGBl. Nr. 396/1976).*

## I. FEJEZET

### Általános rendelkezések

- 1.§ (1) Az Ausztriában élő népcsoportok és azok tagjai a törvények védelmét élvezik; a népcsoportok megmaradása és fennmaradásuk biztosítása szavatolt. Nyelvüket és népi jellegzetességeiket (*Völkstum*) tiszteletben kell tartani.
- (2) E szövetségi törvény értelmében népcsoportot alkothatnak a szövetségi terület részein lakó és ott honos (*beheimateten*) osztrák állampolgárok nem német anyanyelvű és saját népjellegzetességekkel (*Völkstum*) rendelkező csoportjai.
- (3) A népcsoportozás való tartozás szabadon kinyilvánítható. Egyetlen népcsoportozás tartozó személy (*Völkgruppenangehörige*) sem szenvedhet hátrányokat amiatt, hogy gyakorolja vagy nem gyakorolja az őt e minőségében megillető jogokat. Egyetlen személy sem kötelezhető arra, hogy egy népcsoportozás való tartozását bizonyítsa.
- 2.§ (1) A Nemzeti Tanács (képviselőház) főbizottságával egyetértésben a tekintetbe veendő tartományi kormányok meghallgatása után a szövetségi kormány rendeletei által meg kell határozni: 1. azokat a népcsoportokat, amelyek számára létre kell hozni a népcsoportok tanácsait (*Völkgruppenbeiräte*), továbbá e tanácsok tagjainak számát, 2. azokat a területrészeket, ahol a népcsoportok tagjainak jelentős (a lakosság egynegyede) száma miatt a topográfiai jelzéseket két nyelven kell kifüggeszteni, 3. azokat a hatóságokat és hivatalokat, amelyeknél ezeknek a nyelveknek a német hivatalos nyelv melletti pótlólagos (*zusätzlich*) használata meghatározott személyekre vagy ügyekre korlátozható.
- (2) Az 1. bekezdésbe foglalt előírások kibocsátásakor, valamint e szövetségi törvény III. fejezetének végrehajtásakor figyelembe kell venni a fennálló nemzetközi jogi kötelezettségeket. Ezenkívül tekintetbe kell venni a népcsoport számszerű nagyságát, tagjainak elterjedését a szövetségi területen, nagyságrendi viszonyát más osztrák állampolgárokhoz egy meghatározott területen, továbbá különleges igényeit és érdekeit a népcsoport fennmaradásának biztosításában. Eközben figyelembe kell venni a hivatalos statisztikai adatokat.

## II. FEJEZET

### A népcsoportok tanácsai (*Völkgruppenbeiräte*)

3. § (1) A szövetségi kormány és a népcsoportügyekben illetékes szövetségi miniszter melletti tanácsadás céljából a kancelláriai hivatalban létre kell hozni a népcsoportok tanácsait. Ezeknek védelmezniük és képviselniük

kell a népcsoportok kulturális, társadalmi és gazdasági összérdekeit és olyan jogszabályok kibocsátása előtt, amelyek a népcsoport támogatásának terveit és érdekeit érintik, megfelelő határidőn belül meg kell hallgatni őket. A népcsoportok tanácsai javaslatokat nyújthatnak be a népcsoportok és azok tagjai helyzetének javítása érdekében.

- (2) A népcsoportok tanácsai a tartományi kormányok esetében is tanácsadói szerepet tölthetnek be, ha ez utóbbiak erre felszólítják őket.
- (3) Valamennyi népcsoporttanács tagjainak számát a népcsoporthoz tartozók számának figyelembevételével úgy kell meghatározni, hogy lehetővé tegye a népcsoporton belüli politikai és világnézeti vélemények megfelelő képviselését.

4. § (1) A népcsoportok tanácsának tagjait a szövetségi kormány a tekintetbe veendő tartományi kormányok előzetes meghallgatása után négy évi időtartamra nevezi ki. A szövetségi kormánynak eközben tekintettel kell lennie arra, hogy az illető népcsoporton belüli lényeges politikai és világnézeti vélemények megfelelőképpen képviselve legyenek. A tekintetbe veendő egyesületeket a népcsoportok tanácsai tagjainak kinevezési eljárása folyamán meg kell hallgatni; az egyesületek a kinevezés ellen jogellenesség miatt panaszt emelhetnek a közigazgatási bíróságnál.
  - (2) A népcsoportok tanácsaiba olyan személyeket lehet kinevezni, akiktől elvárható, hogy a népcsoport érdekeiért és a szövetségi törvény céljaiért síkraszállnak, a Nemzeti Tanácsba (képviselet-házba) megválaszthatók, és akik 1. egy általános képviselőtestület tagjai és tekintettel az illető népcsoporthoz való tartozásra megválasztották őket vagy ehhez a népcsoporthoz tartoznak, vagy 2. egy olyan egyesület javasolta, amely alapszabályzata célja szerint népcsoportérdekeket képvisel és az illetékes népcsoport számára reprezentatív, vagy 3. a népcsoport tagjaként valamely egyház vagy vallási közösség javasolta.
  - (3) A népcsoporttanácsot úgy kell összeállítani, hogy tagjainak fele a 2. bekezdés szerinti személyek közé tartozzon.
  - (4) A népcsoport tagjainak hivatala tiszteletbeli hivatal; a tagok igényelhetik utazási költségeik megtérítését, amely a szövetségi tisztviselők utazási díja 5. fokozatának felel meg, és megfelelő napidíjat minden napra, amelyen részt vettek a népcsoporttanács ülésén; a kifizetendő összegeket a szövetségi kancellár rendelet útján állapítja meg.
  - (5) A Nemzeti Tanács főbizottságában képviselt összes pártnak joga van arra, hogy a népcsoportok tanácsaiba egy képviselőt küldjön, aki a tanácskozáson részt vehet, a szavazáson azonban nem.
- 5 §. (1) Minden népcsoporttanács a 4. § 2. bekezdése szerint kinevezett tagjai köréből egy elnököt és egy elnökhelyettest választ. A népcsoporttanácsot tagjainak kinevezése után a következő négy héten belül e célból a szövetségi kancellár megalakulásra összehívja.

- (2) Minden népcsoporttanácsnak ügyrendje van, amelyhez a szövetségi kancellár engedélye szükséges. A népcsoporttanács legkevesebb tagjai kétharmadának jelenlétében dönt egyszerű szavazattöbbséggel. Szavazategyenlőség esetén az elnök dönt.
- (3) A népcsoporttanácsot az elnöknek a szövetségi kormány, egy szövetségi miniszter, egy tartományi kormány vagy tagjai egyötödének kérésére olyan időhatáron belül kell összehívnia, hogy ez a kérés beérkezése után 14 napon belül összeülhessen.
6. §. (1) Ha a népcsoport egy tagja három egymás után következő ülésre vonatkozó meghívásnak nem tesz eleget, vagy ha kinevezésének feltételei megszűntek, e tény, miután az illető tagnak az állásfoglalásra lehetőséget adtak, a népcsoporttanácsnak határozatban meg kell állapítania és a szövetségi kancellár tudomására kell hoznia. A szövetségi kancellár ezután a népcsoporttanács tagságának elvesztését megállapítja.
- (2) Ha a népcsoporttanács valamely tagja idő előtt kiválik a testületből, helyére a hátralevő hivatali időszakra új tagot kell kinevezni. A kinevezéskor a 4. §-t figyelembe kell venni.
7. § Azoknak a kérdéseknek a megtárgyalására, amelyek együttesen több népcsoportot érintenek, az illetékes népcsoporttanácsok a szövetségi kancellár meghívására közös ülésre ülhetnek össze. Ha egy népcsoporttanács ezt kéri, a szövetségi kancellárnak a meghívást két héten belül kell kibocsátania. Egyébként ezeken az üléseken az 5. §-t értelemszerűen oly módon kell alkalmazni, hogy az elnöki tisztet a mindenkor résztvevő népcsoporttanácsok elnökei felváltva töltsék be.

### III. FEJEZET

#### A népcsoportok támogatása

8. §. (1) A Szövetségnek az általános támogatási intézkedések sérelme nélkül elő kell mozdítania azon intézkedéseket és szándékokat, amelyek a népcsoportok megmaradását, azaz népjellegzetességeik (*Völkstum*), illetve jellemvonásaik fennmaradását és jogaik biztosítását szolgálják.
- (2) A szövetségi pénzügyminiszternek az államháztartás helyzetének és az 1. bekezdés céljainak figyelembevételével a szövetségi kormány elé terjesztett évi szövetségi költségvetésben megfelelő összeget kell a támogatási célokra elkülönítenie, méghozzá külön a 9. § 1. és a 9. § 5. bekezdésének teljesítésére.
9. § (1) A támogatás 1. pénzüsszegek szavatolásából állhat, 2. többek között a népcsoportok tagjainak kiképzésére és ellátására olyan szakterületeken, amelyek megfelelnek a 8. § 1. bekezdése célkitűzéseinek, 3. a népcsoporttanács által a 8. § 1. bekezdése célkitűzéseinek figyelembevételével javasolt intézkedések támogatására.

- (2) Meghatározott támogatás illeti meg azokat az egyesületeket, alapítványokat és alapokat (népcsoportszervezetek), amelyek céljaik szerint egy népcsoport fennmaradását, sajátos népjellegzetességeik és jellemvonásaik fenntartását és jogaik biztosítását szolgálják és alkalmasak arra, hogy e célok valóra váltásához hozzájáruljanak.
  - (3) A 2. bekezdés alkalmazása tekintetében azonos elbírálás alá esnek az egyházak és vallási közösségek, valamint azok intézményei.
  - (4) A népcsoportszervezeteket az 1. cikkely értelmében feladataik teljesítéséhez is támogatás illeti meg.
  - (5) Az 1. bekezdés értelmében támogatást kaphatnak a területi köztestületek azon intézkedésekhez, amelyek a IV. és V. fejezet végrehajtásához szükségesek, amennyiben ezek a területi köztestületek teljesítőképességét meghaladják.
  - (6) A Szövetség a kölcsönösség előfeltételével köteles az e törvény szerint kilátásba helyezett támogatási intézkedésekről értesíteni azokat a területi köztestületeket, amelyekről ezen szándékok támogatása elvárható.
  - (7) A szövetségi kormánynak évente tájékoztatnia kell a Nemzeti Tanácsot az e fejezet alapján hozott intézkedésekről.
10. § (1) Az illetékes népcsoporttanácsnak legkésőbb minden év május 1-jéig a szövetségi kormány elé kell terjesztenie a kívánatos támogatási intézkedések tervét, bezárólag az ezzel kapcsolatos, a következő naptári évre szóló pénzügyi ráfordítások meghatározásával együtt.
- (2) Az illetékes népcsoporttanácsnak a szövetségi kancellár részére legkésőbb minden év március 15-ig az 1. bekezdés szerint kiállított terv figyelembevételével be kell nyújtania a javaslatokat a szövetségi költségvetési törvényben az e naptári évre előirányzott támogatás összegének felhasználásáról.
- (Az itt nem idézett 11. § a támogatás felhasználásának ellenőrzéséről szól és a népcsoportszervezetek ezzel kapcsolatos az állammal szemben fennálló szerződéses kötelezettségeit rögzíti.)*

#### IV. FEJEZET

##### Topográfiai jelzések

12. §. (1) A 2. § 1. bekezdése szerint megnevezett területrészekben a topográfiai jellegű jelöléseket és feliratokat, amelyeket a területi köztestületek vagy más testületek és közintézetek kifüggesztenek, német nyelven és a tekintetbe veendő népcsoport nyelvén kell megfogalmazni. Ez a kötelezettség nem érvényes azon helyek megjelölése esetében, amelyek az említett területeken kívül esnek.
- (2) A 2. § 1. bekezdése rendelkezései szerint meg kell határozni azokat a helységeket is, amelyeket a kétnyelvű jelzések szempontjából kell tekintetbe venni, és ahol a topográfiai jelzéseket a tekintetbe veendő népcsoport nyelvén is meg kell fogalmazni, és a német nyelvű megjelölések mellett

ezen a nyelven is ki kell függeszteni. Eközben tekintetbe kell venni a helyi gyakorlat és a tudományos kutatás eredményeit.

- (3) Azokat a topográfiai elnevezéseket, amelyek csupán egy népcsoport nyelvében léteznek, a területi köztisztviselteknek változatlanul kell használniuk.

## V. FEJEZET

### A hivatalos nyelv

13. § (1) A 2. § 1-3. bekezdése szerint meghatározott hatóságoknak és hivataloknak biztosítaniuk kell, hogy e fejezet határozatai értelmében az ezekkel a hatóságokkal és hivatalokkal való kapcsolatokban egy népcsoport nyelve használható legyen.
- (2) Egy hatósággal vagy hivattal való kapcsolatban az 1. bekezdés értelmében mindenki használhatja a népcsoport nyelvét, amennyiben a 2. § 1. bekezdése értelmében e hatóságok vagy hivatalok elé jut. Senki sem vonhatja azonban ki magát egy azonnal végrehajtandó hivatalos intézkedés alól, csak azért, mert az ügyintézkést nem a népcsoport nyelvén bonyolítják le.
- (3) Az 1. bekezdésben megjelölt hatóságokon és hivatalokon kívül más szervezetnek is a népcsoporttal való szóbeli kapcsolataikban a népcsoport nyelvét kell használniuk, ha ez a személyekkel való kapcsolatot megkönnyíti.
- (4) A népcsoport nyelvének pótlólagos használata azokban a községekben, amelyekben egy népcsoport nyelve hivatalosan használható, a község nyilvános közzétételeiben megengedett.
- (5) Egy népcsoport nyelvének mint hivatalos nyelvnek a használatát szabályozó rendelkezések a hatóságok és a hivatalok belső szolgálati nyelvhasználatára nem vonatkoznak.
14. § (1) E szövetségi törvény előírásai szerint az egy népcsoport nyelvén megfogalmazott írásbeli vagy szóbeli beadványokat, amelyeket jegyzőkönyvben írásban rögzíteni kell, a hatóságoknak és a hivataloknak, amelyekhez az illetékességnek megfelelően benyújtották őket, haladéktalanul le kell fordítaniuk vagy fordíttatniuk, hacsak ez nyilvánvalóan nem felesleges. Hasonló beadványok esetén a német fordítást mellékelni kell.
- (2) Ha egy hatóság vagy hivatal a népcsoport nyelvén benyújtott beadványt illetéktelenség miatt olyan más hatósághoz vagy hivatalhoz továbbít, amelynél e nyelv használata nem megengedett, e nyelv használata formai hibának számít. Amennyiben ezen eljárást illető előírások másképp nem rendelkeznek, az ilyen beadványokat meghatározott időn belül javítás céljából vissza kell küldeni; amennyiben a beadványt meghatározott időn belül egy fordítással együtt újra benyújtják, ez a hatóságokhoz való beérkezés napjától érvényesnek számít.
- (3) Ha az egyik fél (résztevő) vagy más magánszemélyek (tanúk, szakértők) részére hivatalos nyomtatványok használata elő van írva, e személyeknek

a nyomtatványoknak a népcsoport nyelvén való fordítását kérésre kézbesíteni kell. A kért adatokat azonban a hivatalos nyomtatványra kell beírni, amely esetben a népcsoport nyelve használható, amennyiben ennek nemzetközi jogi kötelezettségek nem mondanak ellent.

15. § (1) Amennyiben egy személy egy tárgyaláson vagy szóbeli megbeszélésen egy népcsoport nyelvét szándékszik használni, úgy ezt az idézés kézhezvétele után a hatósággal vagy a hivatallal haladéktalanul közölnie kell. Az okozott többletköltségeket az illető személyre lehet hárítani, ha az erre vonatkozó közlés az illető hibájából elmarad. A közlés kötelezettsége nem áll fenn olyan eljárások esetében, amelyeket egy népcsoport nyelvén benyújtott beadvány alapján hajtanak végre. A közlés az egész eljárás alatti időre vonatkozik, amennyiben azt nem vonják vissza.
  - (2) Ha egy személy az eljárás során egy népcsoport nyelvét használja, az egyik fél (résztevő) kérésére – amennyiben az eljárás a hivatalnokot illeti – a tárgyalást ezen a nyelven és német nyelven is le kell bonyolítani. Ez érvényes a döntések szóbeli közzétételére is.
  - (3) Amennyiben az illetékes szerv a népcsoport nyelvét nem ismeri, tolmácsot kell alkalmazni.
  - (4) Az a szóbeli tárgyalás, amelyet egy olyan szerv hajt végre, amely a népcsoport nyelvét ismeri és amelyen csak olyan személyek vesznek részt, akik hajlandók a népcsoport nyelvét használni, a 2. bekezdéstől eltérően, csak a népcsoport nyelvén is lebonyolítható. Ez érvényes a határozatok szóbeli közlésére is, amelyeket azonban német nyelven is rögzíteni kell.
  - (5) Amennyiben az 1. és a 4. bekezdés esetében jegyzőkönyvet kell felvenni, ezt német és a népcsoport nyelvén is meg kell fogalmazni. Amennyiben a jegyzőkönyvet vezető hivatalnok a népcsoport nyelvét nem ismeri, a hatóságnak vagy hivatalnak haladéktalanul el kell készítenie a jegyzőkönyvet a népcsoport nyelvén.
16. § Azokat a határozatokat és rendelkezéseket (az idézésekkel bezárólag), amelyek kiállítandók és amelyek a népcsoport nyelvén beadott beadványokat és azokat az eljárásokat illetik, amelyeket már a népcsoport nyelvén bonyolítottak le, e nyelven és német nyelven is ki kell állítani.
17. § (1) Ha a szövetségi törvény előírásai ellenére, amennyiben a 2. és 3. bekezdések másként nem rendelkeznek, a német vagy a népcsoport nyelvét nem használják vagy egy népcsoport nyelvének használatát nem engedik meg, úgy az illetékes eljárás esetében megsértették annak a félnek az igényét a törvényes meghallgatásra, akinek hátrányára a jogsértést elkövették.
- (2) Ha egy bírósági büntetőjogi eljárás során a 15. § határozatai ellenére a főtárgyalást nem bonyolítják le a népcsoport nyelvén is, úgy ez a büntetőjogi perrendtartás 218. § 1-3. bekezdése értelmében semmisséget von maga után. (...)
- (3) E szövetségi törvény 15. §-ának megsértése semmisséget von maga után. (...)

18. § A nyilvános könyveket és az anyakönyveket német nyelven kell vezetni. *(Az itt szó szerint nem idézett 19. § a telekkönyvekre vonatkozik, amelyek csak akkor érvényesek, ha német nyelvűek, ha pedig a német nyelvű bejegyzések hiányoznak, le kell őket fordítani németre. Kérésre a telekkönyvi kivonatokat a népcsoport nyelvén is kézbesíteni lehet.)*
20. § (1) Ha az anyakönyvbe való bejegyzés alapjául szolgáló, Ausztriában kiállított okmány, egy népcsoport nyelvén íródott, az anyakönyvi hivatalnak haldéktalanul le kell fordítania vagy fordíttatnia.
- (2) Az anyakönyvi hivatalnak az anyakönyvi kivonatokat és egyéb okmányokat kérésre fordításban a népcsoport nyelvén is kézbesíteni kell.
21. § Ha közjegyzők törvényszéki megbízottként tevékenykednek egy olyan bíróság megbízásából, ahol egy népcsoport nyelvének használata megengedett, e fejezet előbbi előírásait értelemszerűen kell alkalmazniuk. *(A 22. § a népcsoport nyelvének használatából adódó költség kifizetését szabályozza, amelyeket a hatóságok és hivatalok, valamint az állam viselnek. A VI. fejezet előírja, hogy az állam azon hivatalnokai, akik egy olyan hivatalnál vagy hatóságnál dolgoznak, ahol egy népcsoport nyelvének használata megengedett és azt a nyelvet ismerik, pótdíj illeti meg (23. §), és leszögezi, hogy e törvény végrehajtása a szövetségi kormány és a szövetségi miniszterek feladata (25. §).)*

Az 1976. évi népcsoportjogi törvény nem az 1955. évi Osztrák Államszerződés végrehajtását szolgálja, hanem új jogi alkotás és a korabeli Európában is úttörő jellegű volt. Akkor született, amikor az utolsó évtized nemzetközi kisebbségvédelmi jogeszközei még nem voltak megfogalmazva.

Az Általános rendelkezések című I. fejezetének 1. §-a világosan leszögezi, hogy a törvény jogszabályai a „népcsoportokra” (*Völkgruppen*) és azok tagjaira (*Angehörigen*) vonatkoznak, tehát nemcsak az egyéneket, hanem az egész közösséget védik. A törvény ezzel áthidalja az egyéni és a kollektív jogok dilemmáját. Pozitívuma, hogy a kérdést illető nemzetközi viták eredménytelensége ellenére is tartalmazza a népcsoport meghatározását (1.§ 2.) amelynek a következő objektív jellemvonásai vannak:

- a szövetségi terület részein laknak,
- ott honosak (*beheimateten*), azaz őshonosak,
- osztrák állampolgárok,
- nem német anyanyelvűek,
- saját népjellegzetességekkel (*Völkstum*), azaz identitással rendelkeznek.

Ahhoz, hogy elismerjék őket, a népcsoportoknak nem kell nyilvános jogi testületté alakulniuk, elegendő ha megfelelnek a meghatározás kritériumainak. E meghatározás és az osztrák kormány által kiadott végrehajtó

rendelkezések értelmében népcsoportként ismerik el az Ausztriában élő horvátokat, szlovéneket, magyarokat, cseheket, szlovákokat és romákat (BGBL. Nr. 38/1977, BGBL. Nr. 895/1993).<sup>11</sup> Az osztrák jogfelfogás értelmében nem tartoznak a népcsoportokhoz a menekültek és a bevándorlók, még akkor sem, ha letelepültek Ausztriában és osztrák állampolgárságot nyertek. A kérdés annál is inkább megemlítendő, mert Ausztriában nagy számban élnek az 1945, 1946 és 1956-os évek magyar, az utóbbi két évtized erdélyi magyar és az 1968-as év prágai tavaszának cseh menekültjei, valamint horvát és szlovén vendégmunkások. Bár ezek anyanyelve a népcsoportokéval azonos, nem őshonosak Ausztriában és nem alkotnak velük nemzedékeken átnyúló leszármazási közösséget.<sup>12</sup>

A törvény biztosítja a népcsoportok képviselőit és a II. fejezet értelmében létrehozta a népcsoportok tanácsait, amelyek népcsoportügyekben tanácsadói szerepet tölthetnek be a szövetségi és a tartományi kormányok mellett, és amelyeket a népcsoport érdekeit érintő összes jogszabály vagy intézkedés meghozatala előtt meg kell hallgatni. Ennek tagjait azonban nem választják, hanem a népcsoportszervezetek véleményének és javaslatának figyelembevételével a szövetségi kormány nevezi ki, mely kinevezések ellen a népcsoportszervezetek fellebbezhetnek. Osztrák szakértők véleménye szerint ezek a tanácsok ellájták a népcsoportok politikai képviselőit is.<sup>13</sup>

Alapvető fontosságú a törvény III. fejezete, amely előírja a népcsoportoknak az állam részéről történő támogatását. Ausztria alkotmánybírársága szerint a kisebbségvédelem nem merülhet ki az egyenlőség elvének biztosításában és a diszkrimináció tilalmában, hanem megköveteli azt, hogy a kisebbségek számára bizonyos tekintetben előnyöket biztosítsanak.<sup>14</sup> A törvény tehát bizonyos értelemben a pozitív diszkrimináció elvét is alkalmazza. Ezzel kapcsolatban az illetékes népcsoporttanácsnak fontos feladata van: minden évben a szövetségi kormány elé terjeszti a kívánatos támogatási intézkedéseket, és javaslatokat tesz a támogatásra szánt összegek felhasználásáról. 1996-ban és 1997-ben a költségvetés 52,72 millió schillinget biztosított a népcsoportok támogatására.<sup>15</sup>

A törvény IV. fejezetének tárgya a népcsoport közérzete szempontjából oly fontos topográfiai jelzések kérdése és előírja, hogy ezeket a német nyelvű megjelölések mellett a népcsoport nyelvén is ki kell függeszteni.

Az V. fejezet azokat az eseteket és helyzeteket rögzíti, amikor a népcsoportok nyelvét a hatóságokkal és a hivatalokkal való kapcsolatban, valamint



a bíróságokon hivatalos nyelvként használni lehet. Alapelvként rögzíti, hogy e szervezeteknek biztosítaniuk kell a népcsoport nyelve használatának feltételeit, és hogy a hatóságokkal vagy hivatalokkal való kapcsolatban a népcsoport nyelvével mindenki használhatja, ha pedig a népcsoport nyelvének használatára vonatkozó előírásokat nem tartják be, az érvénytelenséget von maga után.

Az 1976. évi népcsoportjogi törvény nem egyöntetű egyetértés mellett született meg. A parlament annak ellenére fogadta el, hogy kezdetben a szlovén és a horvát kisebbség visszautasította a következő érvek felsorolásával:

- a törvény nem az 1955. évi Osztrák Államszerződés végrehajtása, hanem annak szűkítése;
- az 1. § 1. bekezdése csak a népcsoportok megőrzését, fenntartását (*Erhaltung*) biztosítja és nem írja elő azok kibontakoztatását (*Entfaltung*);
- a szlovén népcsoport megkérdőjelezte az 1. § 3. bekezdésében a népcsoporthoz tartozás elvének megfogalmazását, és azt szerette volna, ha itt objektív jegyeket (családnév, az elődök anyanyelve, házak építésének stílusa) is figyelembe vesznek;
- a 2. § 2. bekezdése szerint a kétnyelvű topográfiai feliratokat csak ott kell kifüggeszteni, ahol a lakosság 25%-át (egy negyedét) a népcsoport alkotja; a paragrafus tehát kisebbségellenes;
- a 4. § 5. bekezdése szerint a népcsoporttanácsokban a politikai pártok képviselői is részt vehetnek; így olyan politikai pártok képviselői is bekerülhetnek, akik ellenzik a népcsoportok jogainak kiterjesztését;
- a végrehajtás, főleg a hivatalos nyelvet érintő rendelkezések népcsoportbarátok, de csak Karintiára vonatkoznak.<sup>16</sup>

E nézeteltérések miatt a szlovének népcsoporttanácsa csak 1989-ben, a horvátoké pedig csak 1993-ban alakult meg.

Az 1976. évi népcsoportjogi törvény abban különbözik a fennebb idézett 1867. évi törvény 19. cikkelyétől, illetve a saint germaini békeszerződés kisebbségvédelmi előírásaitól és az 1955. évi Osztrák Államszerződéstől, hogy nem alkotmányos, azaz nem alaptörvény (*Vétfassungsgesetz*), hanem csak egyszerű szövetségi törvény (*Bundesgesetz*). Ugyanakkor nem *self executing* jogszabály. Végrehajtására rendeleteket és utasításokat kell hozni.

A szövetségi kormány a népcsoportjogi törvény végrehajtása érdekében a következő rendeleteket hozta:

– A szövetségi kormány 1977. január 18-i rendelete a népcsoportok tanácsairól. Ezt módosították 1992-ben és 1993-ban (BGBL. 1977/38, BGBL. 1992/425, BGBL. 1993/895.) Jelenlegi formájában a szlovén, a horvát, a cseh, a magyar, a szlovák és a roma népcsoportok népcsoporttanácsainak létrehozását írja elő.

– A szövetségi kormány 1977. május 31-i rendelete azoknak a területrészeknek a meghatározásáról, ahol a topográfiai jelzéseket német és szlovén nyelven kell feltüntetni (BGBL. 1977/306).

– A szövetségi kormány 1977. május 31-i rendelete, amely a helységek szlovén elnevezését meghatározza (BGBL. 1977/308).<sup>17</sup> Ugyanebben az évben számos Karintiára vonatkozó utasítást hoztak a szlovén nyelv használatáról.<sup>18</sup>

– A szövetségi kormány 1977. május 31-i rendelete azoknak a bíróságoknak, közigazgatási hatóságoknak és egyéb hivataloknak a meghatározásáról, amelyek a német nyelv mellett a szlovén nyelvet pótlólagos hivatalos nyelvként használhatják (BGBL. 1977/307).

– A szövetségi kormány 1990. április 24-i rendelete azoknak a bíróságoknak, közigazgatási hatóságoknak és egyéb hivataloknak a meghatározásáról, amelyek a német nyelv mellett a horvát nyelvet pótlólagos hivatalos nyelvként használhatják (BGBL. 1990/231, módosítva BGBL. 1991/6).

– A szövetségi kormány rendelete azoknak a területrészeknek a meghatározásáról, ahol a topográfiai jelöléseket és feliratokat nemcsak német, hanem horvát és magyar nyelven is fel kell tüntetni (BGBL. II. 2000/170).

– A szövetségi kormánynak 2000. június 5-i rendelete azoknak a bíróságoknak, közigazgatási hatóságoknak és egyéb hivataloknak a meghatározásáról, amelyek a német nyelv mellett a magyar nyelvet pótlólagos hivatalos nyelvként használhatják (BGBL. II. 2000/229).

A két utóbbi 2000-ben hozott rendelet tehát a magyar nyelvű topográfiai jelzések kifüggesztését és a magyar nyelv hivatalos használatát írja elő Felsőpulya (Oberpullendorf), Felsőőr (Oberwart), Őrsziget (Siget in Wart) és Alsóőr (Unterwart) körzetekben és községekben.<sup>19</sup>

Az Ausztriában élő népcsoportok jogaival a szövetségi alkotmány 2000-ig külön cikkelyben nem foglalkozott. 2000 augusztusában azonban Ausztria parlamentje a következőképpen módosította a szövetségi alkotmány 8. cikkelyét:

(1) „A német nyelv, a nyelvi kisebbségek számára a szövetségi törvénykezés által biztosított jogok csorbítása nélkül, a Köztársaság államnyelve.

(2) A Köztársaság (a Szövetség, a tartományok és a községek) elismerik természetes nyelvi és kulturális sokszínűségüket, amely az őshonos népcsoportok által jut kifejezésre. E népcsoportok nyelvét, kultúráját, fennmaradását és fenntartását tiszteletben kell tartani, biztosítani és támogatni kell.”<sup>20</sup>

A módosított alkotmánycikk 2000. augusztus 1-jén lépett érvénybe. Ezzel az Ausztriában élő népcsoportok, azaz kisebbségek régi vágya teljesült.

### *Ausztria és a dél-tiroli kérdés*

Ausztria különösképpen érdekelt a kisebbségi kérdés rendezésében az Olaszországhoz tartozó Dél-Tirol német anyanyelvű osztrák lakossága miatt is. A tartományt, amely Ausztria-Magyarországhoz tartozott, az I. világháború után csatolták Olaszországhoz. Területén 280000 főnyi német anyanyelvű lakos él, akik a tartomány összlakosságának kétharmadát alkotják, tehát helyi többséget képeznek. Mivel az I. világháború után Olaszország a győztes hatalmakhoz tartozott, semmiféle kisebbségvédelemre nem kötelezték. Így Dél-Tirol lakossága teljes egészében ki volt szolgáltatva az olasz kormányok kisebbségellenes politikájának. Az 1922-ben hatalomra jutott fasiszta kormány teljes megsemmisítésére és a tartomány elolaszósítására törekedett. A német nyelvű oktatást betiltották, a német hivatalnokokat elbocsátották, az olasz nyelvet egyedüli hivatalos nyelvvé nyilvánították, a német helyneveket pedig eltörölték és olasz nyelvűekkel helyettesítették. Az itt létesített ipari vállalatokban csak olasz munkaerőt alkalmaztak, és megkezdték olasz családok tömeges betelepítését. 1939-ben pedig Hitler és Mussolini olyan egyezményt kötöttek, amelynek értelmében Dél-Tirol német anyanyelvű lakosságát Németországba kellett kitelepíteni. Ennek következtében a tartomány olasz lakossága az I. világháború utáni 3%-ról az 1943. évi 35%-ra emelkedett. A Németországba való áttelepítési akció azonban a II. világháború eseményei következtében teljes egészében nem valósulhatott meg.

A II. világháború után Ausztria mindvégig következetesen fellépett Dél-Tirol német anyanyelvű lakossága jogainak biztosítása érdekében. Kezdetben arra törekedett, hogy érvényesítse Dél-Tirol lakóinak önrendelkezési jogát és elérje a tartomány Ausztriához való visszacsatolását, amely össz-

hangban volt az 1945-ben létrejött Dél-Tiroli Néppárt törekvéseivel. Osztrák álláspont szerint nem területi változásról volt szó, hanem az önrendelkezési jog megsértésével létrejött *status quo* fennmaradásának kérdésessé tételéről.

A nagyhatalmak végül is nem fogadták el az osztrák igényeket, így Ausztria lemondott arról, hogy Dél-Tirol visszaadásának kérdését a párizsi békekonferencián még egyszer felvesse, ugyanakkor a dél-tiroli kisebbségnek Olaszországon belüli védelmét kezdeményezte, mégpedig nemzetközi garanciák mellett. Olaszország a viszály megszüntetése érdekében pozitívan viszonyult az osztrák kezdeményezéshez, és hajlandó volt a kérdésről tárgyalásokat folytatni. Ezzel megkezdődött a Dél-Tirol autonómiájáért folyó küzdelem, amelynek során Ausztria a legmesszebbmenő következetességet tanúsította és mindvégig támogatta Dél-Tirol német anyanyelvű lakosságát képviselő Dél-Tiroli Néppártot. A Dél-Tirol autonómiájához vezető folyamat, amelyben Ausztriának oly jelentős szerepe volt, a következő lényeges fejleményeket foglalja magába:

– 1946. szeptember 5-én Gruber osztrák külügyminiszter és De Gasperi olasz miniszterelnök Párizsban kétoldalú egyezményt írt alá a dél-tiroli német anyanyelvű lakosság jogairól. A megegyezés nemzetközi jellegű volt és az olasz békeszerződés integráns része lett. Gál Gyula megállapítása szerint Ausztria az Osztrák Államszerződésben kötelezte magát arra, hogy az Olaszországgal kötött békeszerződés teljes érvényét elismeri, olasz részről pedig a szerződés kötelező erejének elismerését a békeszerződés ratifikálásával vállalták. Ezzel az egyezményben vállalt kötelezettségek Olaszországot a békeszerződést aláíró szövetséges és társult hatalmakkal szemben is kötelezték. Az úgynevezett Gruber-De Gasperi egyezmény tehát nemzetközi szerződés és a dél-tiroli osztrák lakosság jogai alapokmányának tekintik.<sup>21</sup> 1957. december 4-én Figl külügyminiszter az osztrák parlamentben kijelentette: „A párizsi szerződés jogosítja és kötelezi Ausztriát, hogy a dél-tiroli osztrák népcsoport érdekeiért és létéért fellépjen. Ausztria teljes erejével és minden jogos eszközzel e szerződés teljesítéséért fog küzdeni.”<sup>22</sup>

– 1948. január 29-én az olasz alkotmányozó nemzetgyűlés elfogadta az úgynevezett első autonómiatörvényt, amelyben Bolzano és Trento provinciákat Trentino-Alto Adige néven egyesítették, és ezen belül Bolzanonak (Bozen) szűkebb önkormányzattal saját öngazgatást biztosítottak. Ausztria a rendezést jogellenesnek tartotta, mivel olasz részről nem konzultáltak

a helyi osztrák lakossággal, miként azt a Gruber-De Gasperi egyezmény előírja, és olyan olasz többségű területi egységet hoztak létre, amelyen belül a német anyanyelvű lakosság autonómiája nem érvényesülhetett, mert a tartományi gyűlésben a német anyanyelvű képviselőket az olasz többség bármikor leszavazhatta.

– 1957 novemberében Dél-Tirol német lakossága demonstráción juttatta kifejezésre azt az óhaját, hogy Dél-Tirol saját regionális autonómiát kaphasson. Ezzel kapcsolatban a Dél-Tiroli Néppárt vezetősége Bécsbe utazott, ahol tájékoztatta az osztrák kormányt, mint a párizsi szerződés részét, az 1946. évi szerződésbe ütköző jogellenes intézkedésekről. Az osztrák kormány az ügygel kapcsolatban az ENSZ közgyűléséhez fordult, amely 1960. október 31-én egyhangú határozatot fogadott el a dél-tiroli kérdésben, amelyben tudomásul vette, hogy az 1946. évi szerződés végrehajtása tekintetében Ausztria és Olaszország között vita keletkezett, és felhívta a feleket, hogy vegyék fel a tárgyalásokat a szerződés teljesítése tekintetében keletkezett ellentétek megoldása érdekében. Ausztriának tehát sikerült a kérdést a nemzetközi politika szintjére emelni, és az ENSZ megerősítette Ausztria tárgyalási legitimációját, amellyel a kérdés nemzetközi kötelezettségjellegét mindinkább aláhúzta. Ezután újabb hosszás diplomáciai és szakértői tárgyalásokra került sor Ausztria és Olaszország között, miközben Dél-Tirolban robbantásokkal és erőszakos cselekményekkel próbálták nyomatékosítani a német anyanyelvű lakosság követelését. Mivel Olaszország a hatályos autonómia státútum megváltoztatását elutasította, Ausztria ismételtén az ENSZ közgyűléséhez fordult, amely 1961. november 28-án újra felhívta a feleket arra, hogy tárgyalások útján rendezzék a vitát.

– Az olasz kormány 1961. szeptember 1-jén olasz, ladin és dél-tiroli tagokból álló bizottságot létesített, amelynek az volt a feladata, hogy a dél-tiroli kérdést megvizsgálja és javaslatokat tegyen. E tizenkilences bizottságnak nevezett testület jelentése után 1964. május 25-én osztrák-olasz szakértői bizottságot állítottak fel, amely 1964-1969 között folytatta a tárgyalásokat. A bizottság javaslatait Csomagtervben (*Paket*) foglalták össze, amelyhez a végrehajtási Időrendet tartalmazó okmányt (*Operationskalender*) csatoltak. A külügyminiszterek (Kurt Waldheim és Aldo Moro) koppenhágai találkozájukon 1969. november 30-án a dokumentumokat jóváhagyták. A két ország parlamentje ugyancsak megerősítette az 1946. évi párizsi szerződés végrehajtásának e menetrendjét.

– 1972. január 20-án életbe lépett a második autonómiastatútum, amely máig érvényes.<sup>23</sup> Az úgynevezett Csomag megvalósítása azonban még hosszú időt vett igénybe. Ennek folyamán a továbbiakban is keletkeztek nézetkülönbségek egyrészt az olasz kormány, másrészt a Dél-Tiroli Néppárt és Ausztria között. Így a Dél-Tiroli Néppárt az olasz képviselőház 1987. február 19-i határozatait – mivel azokat a német és ladin népcsoport képviselőinek kizárásával hozták – a Csomag, az autonómiatörvény és a nemzetközi kötelezettségek megsértésének tekintették. Ugyanakkor az osztrák kormány biztosítékokat nyújtott arról, hogy a dél-tiroli képviselők hozzájárulása nélkül a dél-tiroli kérdésben fennálló olasz-osztrák jogvita rendezésére vonatkozó nyilatkozatot nem teszi meg. 1991. november 23-án a Dél-Tiroli Néppárt még azt állapította meg, hogy a Csomagban szereplő több fontos intézkedés nem valósult meg.

– 1991-1992-ben Olaszország mindinkább törekedett arra, hogy a Csomag tekintetében Ausztriával konszenzusra jusson és a vita lezárható legyen. Így 1992 májusáig a még fennálló nyitott kérdéseket rendezték. 1992. április 22-én az olasz külügyminiszter szóbeli jegyzéket nyújtott át a római osztrák nagykövetnek, amely a következőket tartalmazta: Andreotti miniszterelnök folyó év január 30-i parlamenti nyilatkozatának Dél-Tirolra vonatkozó részét, a dél-tiroli népcsoport érdekében hozott ama intézkedések végrehajtási aktusainak listáját, amelyeket a parlament 1969 decemberében jóváhagyott, és Trentino-Dél-Tirol régió külön statútumát, amely Bozen autonóm provincia intézményi keretének megállapítása során azt a célt szolgálta, hogy biztosítsa az autonómia és a német kisebbség védelme célkitűzéseinek megvalósítását, amint azt a párizsi szerződés tartalmazza, amely többek között előíranyozza az autonóm törvényhozó és végrehajtó hatalom gyakorlásának biztosítását. A jegyzék leszögezi, hogy az olasz kormány Bozen provincia autonómiáját fontos példának tekinti a kisebbségvédelem szempontjából, amint az az EBEÉ keretében kialakult. Ugyanezen a napon Ausztria válaszjegyzékben közölte a bécsi olasz nagykövetséggel, hogy az olasz jegyzéket átvette. Ausztria az olasz jegyzéket úgy értékelte, mint a Csomag és az Időrend nemzetközi jogi kötelező erejének elismerését, mert az a Gruber-De Gasperi egyezményre, azaz az 1946. évi párizsi szerződésre utalt.<sup>24</sup> 1992. május 22-én a német és ladin nyelvű dél-tiroli lakosságot képviselő Dél-Tiroli Néppárt megadta a hozzájárulását ahhoz, hogy Ausztria a dél-tiroli kérdésben az Ausztria és Olaszország közötti vitát

befejezettnek nyilvánítsa. Az osztrák parlament közben gondosan tanulmányozta a Csomag teljesülésének kérdését és az osztrák képviselőház külügyi bizottságának ülésére a dél-tiroli pártokat is meghívta, hogy kifejtessék véleményüket. A tiroli tartományi gyűlés pedig mint a közvetlenül érdekelt osztrák szövetségi tartomány törvényhozó szerve a Dél-Tirol autonómiájára vonatkozó rendeleteket ugyancsak megvitatta és jóváhagyta. 1992. június 11-én az osztrák külügyminiszter átadta a bécsi olasz nagykövetnek a Dél-Tirolra vonatkozó olasz-osztrák vita befejezéséről szóló zárónyilatkozatot. Az osztrák kormány ebben közölte, hogy ezt annak feltevésében teszi, hogy az olasz kormány április 22-i jegyzéke mellékletében felsorolt, a Csomagnak megfelelő intézkedéseket egyoldalúan nem fogja megváltoztatni. 1992. június 19-én a vita lezárását kijelentő osztrák nyilatkozatot átadták az ENSZ főtitkárának. A nyilatkozat tartalmazza azonban azt, hogy az 1946. évi párizsi szerződés végrehajtásával kapcsolatban mind az olasz mind az osztrák fél fenntartja jogi álláspontját. Ekképp a dél-tiroli kérdés az ENSZ függő kérdései közül törölhető volt. Dél-Tirol autonómiája az 1946-tól 1992-ig tartó tárgyalások lezárása után megvalósult.

A Dél-Tirolra vonatkozó publicisztikában és szakirodalomban gyakran találkozunk azzal a tétellel, hogy Dél-Tirol viszonylatában Ausztriát védőhatalmi (*Schutzmacht*) szerep illeti meg.<sup>25</sup> A valóságban a kérdésre vonatkozó jogeszközökben és diplomáciai iratokban ez a kifejezés nem található meg. Ezzel kapcsolatban Gál Gyula a következőket írja: „A dél-tiroli német és ladin kisebbség, mint bármely más kisebbség nem alanya a nemzetközi jognak. A „*Schutzmacht Österreich*” mint publicisztikai kifejezés arra utal, hogy az olasz-osztrák viszonyban Ausztria a párizsi szerződés és az ezt követő jognyilatkozatok, ENSZ-határozatok, nemzetközi megállapodásnak tekinthető egybehangzó kormánynyilatkozatok alapján e népcsoport érdekeit jogosult képviselni. Ezt a helyzetet Ermacora professzor inkább egy garantáló hatalom (*Garantiemacht*) helyzetével jellemezné. Szerinte Ausztria történelmi és emberieségi megfontolásokból jogosult és köteles erre a szerepre egy olyan kisebbség érdekében, amely Bozen tartomány osztrák kisebbsége. ... Ausztriának lehetősége van felperesként fellépni a Nemzetközi Bíróságnál a dél-tiroli német vagy ladin lakosság érdekében.”<sup>26</sup>

Ausztria a gyakorlatban betölti az anyaországot, sőt a haza (*Vaterland Österreich*) szerepét is. Dél-Tirol és Ausztria, valamint az osztrák tartományok, különösképpen Észak- és Dél-Tirol között szoros és intézményesített kap-

csolatok állnak fenn. Ezek kiterjednek az oktatás, a művészetek, a tudomány, a sport, a politikai és gazdasági élet területére. Ennek szervei: az Észak és Dél-Tiroli Kapcsolatok Bizottsága, a tiroli és dél-tiroli tartományi gyűlések együttes ülései, az évente egy-két alkalommal megtartott Dél-Tiroli Megbeszélések, az úgynevezett Arge Alp (*Arbeitsgemeinschaft der Alpländer*), az innsbrucki egyetem, amely a dél-tiroli tartományi egyetem szerepét is betölti. Ugyanakkor Ausztria a kulturális anyaország (*Mutterkulturland*) elve alapján jelentős pénzügyi támogatást biztosít a dél-tiroli német anyanyelvű lakosság kultúrája, oktatása, tudományos élete számára. A gazdasági kapcsolatok fejlesztését pedig az 1946. évi párizsi szerződés előírásainak megfelelő kétoldalú egyezmények mozdítják elő.<sup>27</sup> A kapcsolatok további bővítését jelentené a Tiroli Eurorégió kialakítása, amelyet elsősorban a határ két oldalán élő dél- és észak-tiroliak szorgalmaznak. Az olasz kormány elvileg támogatja a Tiroli Eurorégió kialakításának gondolatát, azonban bizonyos olasz politikai erők mégis attól tartanak, hogy ezt egyes dél-tiroli politikai körök az Olaszországtól való elszakadásra kívánják felhasználni. Scalfaro olasz köztársasági elnök 1995. november 24-én tett látogatása alkalmával a tartomány olasz provinciájának központjában kijelentette: „Az autonóm törekvések közé nem szabad más eszmét becsempészni. Az olasz alkotmány szerint az Olasz Köztársaság egy és oszthatatlan. Elismeri ugyan az autonómiát, de ez egy jog, nem pedig engedmény. ... A kisebbségek mindig kincset érnek: kulturális és emberi értékeket. De a többség többség marad. És e két összetevő közötti viszony megváltoztatására irányuló törekvés az autonómia elvesztéséhez vezethet.”<sup>28</sup> Scalfaro elnöknek az állítólagos szeparatista tendenciák miatti neheztelését jelezte az is, hogy ezúttal csak a tartomány olasz részének központjába látogatott, elkerülve Bolzanót. Mindez azt példázza, hogy Olaszországban demokratikus berendezkedése és európai uniós tagsága ellenére is működnek a szeparatizmustól való félelem reflexei, amelyek az olasz állami hatóságok és az autonóm Dél-Tirol viszonyát beárnyékolhatják.

Bár az Ausztria és Olaszország közötti jogvitát az 1992. június 11-én átadott osztrák nyilatkozat lezártnak tekinti, a dél-tiroli kérdés nem tekinthető véglegesen rendezettnek. Gál Gyula megállapítása szerint a vita befejezéséről szóló nyilatkozat nem jelent mást, minthogy az a vita, amely 1960-1961-ben az ENSZ előtt kezdődött, végetért, de abból a jövőre vonatkozó osztrák cselekvési szabadságról való lemondás a dél-tiroli kérdésben nem



olvasható ki.<sup>29</sup> A dél-tiroli kérdés mint minden kisebbségi kérdés, nem tekinthető véglegesen megoldottnak, és állandó kezelést igényel, amelyben osztrák vélemény szerint Ausztriának a jövőben is szerepe lehet.

A rendezés Dél-Tirol státusának esetleges jövőbeni változását nem zárja ki. A provincia státusára hatással lehet az összállami jogi berendezkedés változása, így egy alapvető alkotmányváltoztatás, amely Olaszországot központosított államból föderatív állammá teheti. A Rómában elhatározott gazdaságpolitikai döntések ugyancsak közvetlenül kihathatnak Dél-Tirolra. Központi döntés alapján pedig csökkenthető azoknak a hivataloknak és állásoknak a száma, amelyeket az autonómia statútum szerint meghatározott arányban olaszoknak és német anyanyelvűeknek kell betölteniük. Költségvetési megszorítások pedig az autonóm közigazgatás finanszírozását ugyancsak befolyásolhatják. Az állami és provinciális jogosultságok elhatárolása pedig olyan konfliktusforrást jelenthet, amellyel Olaszország alkotmánybírósa foglalkozik. Végül pedig az európai uniós jog átfedheti a provincia kompetenciáit és gyakorlásukhoz is új feltételeket teremthet. Mindezek következtében Ausztria „védőhatalmi” vagy garanciális szerepére a továbbiakban is szükség lehet.

A dél-tiroli ügy lezárásával kapcsolatban ma is jogértelmezési különbségek állnak fenn Ausztria és Olaszország között. Olasz vélemény szerint, noha létezik egy nemzetközi szerződés a két ország között, az 1946. évi Gruber-De Gasperi egyezmény, az ebből fakadó nemzetközi kötelezettségeket Olaszország már az 1948. évi autonómia statútummal teljesítette; az 1972-ben elfogadott második autonómia statútum azonban a belső jogrendből fakadó olasz aktus, amelyből ránézve nem származnak nemzetközi jogi kötelezettségek. Eszerint Dél-Tirol autonómia statútuma bármikor megváltoztatható volna, anélkül hogy Ausztria sokat idézett „védőhatalmi” státusát érvényesíthetné. Ausztria ezzel szemben érvényben lévőnek tekinti az 1946-os párizsi egyezményben biztosított a dél-tiroli német kisebbséget illető „védnöki” funkcióját. Nyilvánvalóan itt elvi ellentéttről van szó: az állami szuverenitására féltékeny Olaszország az 1972. évi autonómia aktust saját szuverenitásából vezeti le, míg Ausztria a nemzetközi jog megállapodásaiból származtatja. Az 1992. június 11-én a Dél-Tirolt illető jogvita lezárásáról kiadott osztrák nyilatkozat hangsúlyozta, hogy mindkét fél fenntartja jogi álláspontját. Gál Gyula megállapítása szerint az Autonómiacsomagban és az Időrendben foglalt célkitűzések valóban nem nemzetközi forrás-

ban jelennek meg, s így azt, bár egyeztették, nem tették egy nemzetközi szerződés integráns részévé.<sup>30</sup> Osztrák szakértők rámutattak arra, hogy az úgynevezett Intézkedéscsomagot nemzetközi jellegűvé lehetne tenni, ha a Nemzetközi Bíróság azt – amennyiben foglalkozna a dél-tiroli kérdéssel – az 1946. évi párizsi szerződés végrehajtásának minősítené. Tekintetbe lehetne venni a jóhiszeműség elvét is, hiszen Olaszország az Intézkedéscsomagot végrehajtotta, Ausztria pedig a zárónyilatkozatban lemondott arról, hogy a kérdést újra az ENSZ elé vihesse. Ennek következtében a két állam között a kérdésben olyan bizalmi tényállás keletkezett, amely mindkét felet kötelezi. Nemzetközi kötelezettségűvé válna az ügy akkor is, ha az olasz külügyminisztérium egy olyan jegyzéket nyújtana át az osztrák kormánynak, amelyben elismeri, hogy az Intézkedéscsomag célkitűzéseinek megvalósításával az 1946. évi párizsi szerződést hajtotta végre. A jogi álláspontok különbözőségeitől eltekintve megállapítható, hogy Európa egyik legpéldaszerűbb kisebbségpolitikai rendezése, Dél-Tirol autonómiája a kérdés nemzetköziesítése és Ausztria következetes támogatása nélkül nem jöhetett volna létre.<sup>31</sup>

### *Ausztria és a nemzetközi kisebbségvédelem*

Ausztria elkötelezettségét a kisebbségi jogok iránt jelzi az is, hogy tevékenyen részt vesz a nemzetközi kisebbségvédelmi jogeszközök kidolgozásában. Így 1991. november 26-án, majd 1995. július 10-én az Európai emberi jogok egyezségokmányához fűzendő a népcsoportok jogait biztosító kiegészítő jegyzőkönyvtervezetet nyújtott be, melyeket a további munka során forrásként használtak. Az 1991-ben beterjesztett első osztrák tervezetként ismert javaslat a belső osztrák kisebbségvédelem több elemét tartalmazza, és túllép az eddig elfogadott nemzetközi kisebbségvédelmi jogszabályokon.<sup>32</sup> 1. cikkelyében tartalmazza a népcsoport fogalmának meghatározását, amely hiányzik a nemzetközileg elfogadott dokumentumokból, mivel a kérdésben a nemzetközi szervezeteknek nem sikerült egyezsége jutni. Eszerint „népcsoport” alatt az állam állampolgárainak azon csoportja értendő, amely

- a) hagyományosan az állam felségterületén lakik,
- b) az állam vagy az állam egy régiójának lakosságához viszonyítva számszerűleg kisebbségben van,

- c) közös etnikai és nyelvi jellemzőkkel rendelkezik, amelyek a lakosság többi részétől megkülönböztetik, és
- d) saját kulturális identitása van.

Jelentős a 2. cikkely is, amely meghatározza a „népcsoportrégió” fogalmát, és azt a népcsoportot meghatározó területhez köti. Eszerint a „népcsoportrégió” alatt a népcsoportnak a zárt vagy szétszórt jellegű, az állam felségterületén belül lévő hagyományos településterülete értendő. A 3. cikkely tartalmazza a szabad identitásválasztás, az etnikai, nyelvi és kulturális identitás kifejezésének és továbbfejlesztésének jogát, és tiltja a népcsoportok akaratuk ellenére történő asszimilációját. Miközben leszögezi, hogy a népcsoportokhoz tartozók jogait egyénenként vagy a csoport más tagjaival közösségekben gyakorolhatják, azt is előírja, hogy minden népcsoportnak joga van képviselőket választani, akik az állam hatóságaival szemben képviselik őket, és akiknek joguk van a jegyzőkönyvben lefektetett kollektív jogok védelmére. Megállapítja, hogy a népcsoportokhoz tartozóknak joguk van a törvény előtti egyenlőséghez és megtilt minden diszkriminációt, amely a népcsoportokhoz való tartozás alapján nyilvánulna meg. Az 5. cikkely megtiltja a népcsoportokhoz tartozók erőszakos áttelepítését vagy elűzését a népcsoportrégió és az állam területéről, és a népcsoportrégió demográfiai összetételének a népcsoport hátrányára történő szándékos megváltoztatását. A 6. cikkely előírja, hogy a népcsoportokhoz tartozóknak joguk van nyilvános hivatalok betöltésére, és hogy a népcsoportrégióban a hivatalokat a népcsoportokhoz tartozók számának megfelelő figyelembevételével kell betölteni. A 7. cikkely a népcsoport nyelvének használatára vonatkozik és a következőket tartalmazza: a népcsoportokhoz tartozóknak joguk van a népcsoport nyelvének akadálytalan szóbeli és írásbeli használatára a nyilvánosság előtt és a nyomtatott, valamint audiovizuális médiában; minden népcsoportokhoz tartozónak joga van neve anyanyelven való használatára és annak hivatalos elismerésére; a népcsoportrégió területén joguk van nyelvük használatára a hatóságok és hivatalok előtt, valamint a bírósági eljárásokban; a népcsoportrégió területén minden népcsoportnak és a hozzá tartozóknak joguk van a helységnevek, topográfiai jelzések, feliratok és hasonló a nyilvánosságnak szánt közlemények kifüggesztésére. A 8. cikkely leszögezi: minden népcsoportokhoz tartozónak joga van a népcsoport nyelvét megtanulni az állam által fenntartott iskolákban, képzési és nevelési intézményekben; ezen túlmenően a népcsoportokhoz tartozóknak joguk van a népcsoport nyelvén

történő elemi oktatásra; minden népcsoportnak és a hozzá tartozóknak joga van az érvényes jogrend keretében oktatási, nevelési és képzési intézmények alapítására és működtetésére. A 9. cikkely előírja, hogy abban az esetben, ha a kiegészítő jegyzőkönyvben lefektetett egyéni jogokat megsértik, a népcsoporthoz tartozóknak joguk van az állam bíróságaihoz fordulni; ha pedig a kiegészítő jegyzőkönyvben lefektetett kollektív jogokat sértik meg, maga a népcsoport élhet a jogorvoslat lehetőségével. A 10. cikkely kizár minden jogkorlátozó értelmezést és lehetővé teszi a pozitív diszkrimináció elvének alkalmazását. Eszerint a kiegészítő jegyzőkönyv egyetlen előírása sem értelmezhető úgy, hogy korlátozza vagy csökkenti a népcsoporthoz tartozók azon egyéni jogait vagy a népcsoportok azon kollektív jogait, amelyeket a szerződő állam törvényei vagy más, az állam által aláírt egyezmények tartalmaznak. A cikkely leszögezi továbbá: nem tekinthetők diszkriminációnak azok az intézkedések, melyeket kizárólag acélból hoztak, hogy a népcsoport védelmét és megfelelő fejlődését szavatolják, és hogy egyenjogúságukat vagy egyenlő elbánásukat a népesség többi részével politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális vagy egyéb szempontból biztosítsák. A 11. cikkely kötelezte volna az államokat arra, hogy a jegyzőkönyv aláírásakor vagy a ratifikációs okmányok letétbe helyezésekor közöljék, a területükön lakó mely népcsoport vonatkozásában alkalmazzák azt, e közlést az állam pedig bármikor kiegészítheti. A 12. cikkely szerint az aláírás vagy a ratifikáció időpontjában vagy bármikor később minden szerződő állam nyilatkozatot juttathat el az Európa Tanács főtákarához arról, hogy milyen mértékben kötelezi magát a jegyzőkönyv előírásainak alkalmazására. A 13. cikkely értelmében a jegyzőkönyv 1-9. cikkelyeit az Európai emberi jogok egyezségokmánya kiegészítő cikkelyeinek kell tekinteni, és ennek megfelelően mint az egyezségokmány részeit mindegyiket alkalmazni kell.

Az első osztrák tervezetként ismert javaslat tehát a jogalkotó gyakorlatban elsősorban azért értékelhető pozitívan, mert tartalmazza a népcsoport és a népcsoportrégió meghatározását, elismeri a kollektív jogok elvét, és lehetővé teszi a pozitív diszkriminációt.

A második 1995. július 10-én Strassburgban benyújtott jegyzőkönyv-tervezet<sup>33</sup> az első fent ismertetett javaslathoz képest a népcsoportjogok tekintetében jelentősen visszalép. Miután Ausztria tudomásul vette, hogy első tervezetét nem fogadták el, új javaslatot nyújtott be. Ennek első cikkelye leszögezi, hogy az állam nem tagadhatja meg állampolgáraitól azt a jogot,

hogy nevüket hagyományos formájukban használják. E jogot nem lehet más esetben korlátozni, csak ha e korlátozás összhangban van a törvénnyel és szükséges ahhoz, hogy egy demokratikus társadalomban a közbiztonságot és a közrendet fenntartsák, hogy a bűnözést megelőzzék és mások jogait, valamint szabadságjogait védelmezzék. A nevek egyik írásmódról a másikra való átírása esetében úgy kell eljárni, hogy az megfeleljen a nemzetközi normáknak, megőrizze a név egyértelműségét mindkét nyelven és visszafordíthatóságát az eredeti nyelvre. A személynevek anyanyelvű használatáról szóló cikkely megfogalmazása eléggé kétértelmű és lehetővé teszi a nevek fordítását, holott azok hivatalos anyanyelvű használata alapvető kisebbségi jog. A 2. cikkely szerint egyetlen állampolgártól sem tagadható meg az a jog, hogy az állami iskolarendszerben megfelelő lehetősége legyen a saját nyelvén való oktatásra, amennyiben ez helyénvaló és amennyiben e nyelvet az állam területén hagyományosan használják; e területeken mindehhez meg kell teremteni a megfelelő lehetőségeket, amennyiben e sajátos oktatásra elegendően nyomatékos igény van, és ha az állam ezt észszerű körülmények között teljesíteni tudja. A cikkely tehát a nyomatékos igénytől és az állam teljesítőképességétől teszi függővé az anyanyelvű oktatáshoz való jogot. A 3. cikkely az anyanyelvhasználatra vonatkozik és előírja, hogy az állam hivatalaival való kapcsolatokban minden állampolgárnak joga van szóban és írásban használni a nyelvét, hasonlóképpen joga van arra, hogy e hatóságok ugyanezen a nyelven ismertessék vele szóbeli és írásbeli közléseiket ott, ahol ezt a nyelvet hagyományosan használják. A 4. cikkely előírja: a jegyzőkönyv aláírásakor vagy a ratifikációs okmány letétbe helyezésekor minden államnak közölnie kell, hogy előírásait milyen nyelv vagy nyelvek esetében és milyen földrajzi vagy közigazgatási területen vagy területeken alkalmazza. Az 5. cikkely megszabja – különben az első javaslat 13. cikkelyéhez hasonlóan, csak sokkal szűkebb terjedelemben –, hogy a jegyzőkönyv 1-4. cikkelyeit az Európai emberi jogok egyezségokmánya kiegészítő cikkelyeinek kell tekinteni és ennek megfelelően alkalmazni kell.

A második tervezet az elsővel szemben bizonyos államok részéről megnyilvánuló ellenállás miatt jóval szűkebb, és megfogalmazásakor nem e belső osztrák jogszabályokat tartották szem előtt, hanem e nemzetközi szinten elérhető legkisebb közös nevezőt. Hiányzik belőle a népcsoport és a népcsoportrégió meghatározása. Nem tartalmaz az állam részére előírt tevételes kötelezettségeket és úgy fogalmaz, hogy bizonyos jogok nem tagadha-

tók meg. Csúpan a népcsoport nyelve használatának jogát rögzítő 3. cikkely tekinthető teljesen egyértelműnek. A területi elemet pedig csak akkor iktatja be, amikor 4. cikkelyében előírja, hogy az állam köteles nyilatkozni arról, hogy a tervezet jogszabályait mely területeken alkalmazza. Az egész jogszabálytervezet nagyon rövid és csúpan a névhasználatra, az anyanyelvű oktatásra és a nyelvhasználatra vonatkozóan tartalmaz három cikkelyt.

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy nyugati szomszédunk rendelkezik Európában az egyik legrészletesebb kisebbségvédelmi jogszabályrendszerrel. E jogszabályok különböző történelmi korszakokban keletkeztek, de máig érvényesek és egymást kiegészítik. Kisebbségpolitikájára jellemző tehát a 19. század óta fennálló jogfolytonosság, a kisebbségi jogok rendszeres bővítése és nemcsak a kisebbségek védelme, hanem az az állam számára előírt kötelezettség is, hogy tevőlegesen támogassa az Ausztriában élő népcsoportok identitásának megőrzését és fejlesztését. Ugyanakkor Ausztria a Dél-Tirolban élő német anyanyelvű lakosság léte folytán érdekelt a nemzetközi kisebbségvédelemben is.

## JEGYZETEK

- <sup>1</sup> A törvény szövegét ld.: Theodor Veiter: *Das österreichische Volksgruppenrecht seit dem Volksgruppengesetz von 1976*. Wien 1979. 30.
- <sup>2</sup> I. m. 31., Dieter Kolonovits: Die rechtliche Situation der kroatischen und der slowenischen Volksgruppe in Österreich. *Europa Ethnica* 1996. 3-4. 101.
- <sup>3</sup> Theodor Veiter: i. m. 40-42.
- <sup>4</sup> Galántai József: *Trianon és a kisebbségvédelem*. Bp. 1989. 76-81. 91-93.; Dieter Kolonovits: i. m. 101, 103., Wolf Okressek: Die rechtliche Stellung der Volksgruppen in Österreich., Hannes Tretter: Die Verwendung von Volksgruppensprachen vor Behörden und auf topographischen Hinweisen – Überblick über Rechtslage und Rechtspraxis. *Europa Ethnica* 1997. 3-4. 98-109.
- <sup>5</sup> A cikkely szövegét ld.: Theodor Veiter: i. m. 16-17.
- <sup>6</sup> Dieter Kolonovits: i. m. 109.
- <sup>7</sup> A törvény szövegét ld.: Theodor Veiter: i. m. 50-56.
- <sup>8</sup> Dieter Kolonovits: i. m. 109-110.
- <sup>9</sup> Dieter Kolonovits: Einige rechtliche Fragen des Schulrechts und Kindergartenwesens der Volksgruppen in Österreich – bestehende Rechtslage und rechtspolitische Anliegen. *Europa Ethnica* 1997. 3-4. 108-114.
- <sup>10</sup> Theodor Veiter: i. m. 27-29.
- <sup>11</sup> Dieter Kolonovits: i. m. 102.

- <sup>12</sup> Theodor Veiter: i. m. 39-40.
- <sup>13</sup> Dieter Kolonovits: i. m. 104.
- <sup>14</sup> i. m. 103.
- <sup>15</sup> i. m. 115.
- <sup>16</sup> Theodor Veiter. i. m. 68.
- <sup>17</sup> A rendeletek szövegét ld. Theodor Veiter: i. m. 22-26.
- <sup>18</sup> Az utasítások szövegét ld. Theodor Veiter: i. m. 22-26.
- <sup>19</sup> Ezúton mondok köszönetet a bécsi székhelyű Osztrák Népcsoportközpontnak (*Österreichisches Volksgruppenzentrum*), amely a népcsoportokra vonatkozó osztrák törvények és kormányrendeletek szövegét rendelkezésemre bocsátotta.
- <sup>20</sup> *Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich*. Jahrgang 2000. Ausgegeben am 8. August 2000. Teil I.
- <sup>21</sup> A szerződés szövegét ld.: Gál Gyula: *A dél-tiroli kérdés* Bp. 1995. 20-24.
- <sup>22</sup> Idézi Gál Gyula i. m. 23.
- <sup>23</sup> Magyar nyelvű szövegét ld.: Gál Gyula i. m. 57-96.
- <sup>24</sup> Az olasz és osztrák jegyzék szövegét idézi Gál Gyula i. m. 34-35.
- <sup>25</sup> Theodor Veiter: *Nationalitätenkonflikt und Volksgruppenrecht im ausgehenden 20. Jahrhundert*. Wien 1984. 169-170.
- <sup>26</sup> Gál Gyula i. m. 38-39.
- <sup>27</sup> Gál Gyula i. m. 39-41.
- <sup>28</sup> Az idézet magyar követjelentésből származik.
- <sup>29</sup> Gál Gyula i. m. 38.
- <sup>30</sup> Gál Gyula i. m. 28.
- <sup>31</sup> E fejezet elsősorban Gál Gyula: *A dél-tiroli kérdés* Bp. 1995. című munkáján alapul. Felhasználtuk még: Felix Ermacora: *Südtirol und das Vaterland Österreich*. Wien-München 1984., Huvert Frasnelli: *Die Internationalisierung der Südtirolfrage: Wegweiser für die Regelung von Volksgruppentechnen*. Vierteljahres Berichte. Nr. 134, Dezember 1993. 359-364., Peter Hilpold: *Die rechtliche Stellung der Deutsch-Südtiroler in Italien*. Europa Ethnica 1996. 3-4. 117-130., Oskar Peterlini: *Autonomie und Minderheitenschutz im Trentino-Südtirol*. Wien 1997.
- <sup>32</sup> Entwurf eines Zusatzprotokolls zur Europäischen Menschenrechtskonvention zum Schutz von Volksgruppen. Von der österreichischen Delegation bei der Sitzung des Ministerkomittes des Europarats am 26. 11. 1991. in Strassburg vorgelegter Entwurf.
- <sup>33</sup> New Austrian proposal for a draft additional protocol. Ad hoc Committee for the Protection of National Minorities (CAHMIN). Council of Europe, Strassbourg, 10 July 1995.

SÁNDOR VOGEL

## The problem of the rights of the minorities in Austria

In Europe, Austria has one of the most detailed legal systems on minority protection. These laws were passed in different periods, but they are valid also today. The basic law of 1867 says that all races are equal and each one has the right to preserve its nationality and language. The Peace Treaty of Saint Germain (1919) states the equality of the citizens regardless of their race, language and religion and orders the right of the usage of minority languages. The Austrian State agreement of 1955 offers protection to the Slovenian and to the Croatian minority. This was put into force by the school law of Karnten (1959) and of Burgenland. The most detailed law about the rights of the different ethnic groups presents the federal law of 1976. It prescribes the financing of the ethnic groups and declares their language, as being the official language besides German in the regions inhabited by them. In 2000 they modified the Constitution and its 8<sup>th</sup> paragraph states that the languages, cultures and the continuity of the ethnic groups must be respected and helped. The study besides of the analysis of these domestic laws deals also with the role of Austria in solving the problem of South Tirol, which has autonomy. The last chapter deals with the position of Austria in minority protection and analyses two other works, „Additional minutes about the rights of the minorities” and „To the Health Government of the European Human Rights” which were not accepted but in research they can be used.